

Western European thinking: the Heideggerian turn as destruction (movement to the sources) or the search for a new (different) beginning (dimension) of thinking

UDC: 111.1

DOI: <https://doi.org/10.15421/172389>**Okorokov Victor**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0001-8606-677X>, victor7754@i.ua*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Abstract

The purpose. The purpose of research consists in that: having plunged into depths of primitive consciousness (using the recipe of many thinkers of nonclassical philosophy), it reveal contradiction of the European thought (at its sources) in Ancient Greek thought and show resources of mythological thinking on the way of overcoming of these contradictions.

Methodology. All methodological installations, using possibilities, borderlines and effects of nonclassical consciousness, have appeared insufficiently effective for adequate understanding of essence of the person. The generalised method, which is used by us, leans on deep resources of high-energy consciousness and on decoding of possibilities of anthropological time that it presumes to open new horizons of human existence.

Scientific novelty. Addressing to modern representations about the changed conditions of consciousness, we have tried to see, how it look historically generated discursive practice of understanding validity by consciousness (including historical). Thus, with using destruction we want to reach the first sources of consciousness and reveal deep of historical mechanisms of formation temporal consciousnesses (how much it probably in modern conclusions).

Conclusions. It is shown that use of the basic ideas of Ancient Greek thought conducts scientific consciousness to deadlocks of contradictions which consistently revealed in subsequent history of philosophy and culture. The analysis of ancient mythological texts allows to conclude, that the Greek thought is not a source of modern scientific thought; that is for understanding of scientific thought we should address to more ancient archaic thinking. Thus, for overcoming of contradictions of modern scientific and philosophical thought it is necessary to search new alternative (more ancient) sources of understanding of the historical validity, first of all, connected with deepening in ancient (mythological) thought (directed on search of sources of this thought).

Keywords: thinking, the beginning of European thinking, consciousness, thought, philosophy, Heidegger, Plato, dimension, ancient Greeks, modernity

Західноєвропейське мислення: Гайдеггерівський поворот як деструкція (рух до джерел) або пошук нового (іншого) початку (виміру) мислення

Окороков Віктор*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Анотація

Мета роботи. Мета статті полягає у тому, щоб, поринувши у глибини первісної свідомості (за рецептом багатьох представників некласичної філософії), виявити протиріччя європейської свідомості (у її джерел) у давньогрецькій думці й спробувати показати ресурси міфологічного мислення щодо подолання цих протиріч.

Методологія. Методологічні установки, що використовують можливості, прикордонні стани й ефекти некласичної свідомості, виявилися недостатньо ефективними для адекватного розуміння сутності людини. Використовуваний узагальнений методологічний підхід спирається на глибинні ресурси високоенергетичної свідомості, і на розшифрування можливостей антропологічного часу, що може дозволити розкрити нові горизонти людського існування.

Наукова новизна. Звертаючись до сучасних вистав про змінені стани свідомості, ми спробували побачити, як виглядають дискурсивні практики розуміння свідомістю дійсності, що історично сформувалися. Таким чином, на шляху послідовно проведеної деструкції ми прагнемо добратися до перших джерел свідомості й виявити глибинні історичні механізми формування темпоральної свідомості (наскільки це можливо в сучасних умовах).

Висновки. Показане, що використання основних ідей давньогрецької думки веде наукову свідомість до тупиків протиріч, які послідовно розкривалися протягом усієї наступної історії філософії й культури. Аналіз прадавніх міфологічних текстів дозволяє укласти, що грецька думка не є джерелом сучасної наукової думки, тобто для розуміння наукової думки ми повинні звернутися до більш прадавнього архаїчного мислення. Таким чином, для подолання протиріч сучасної наукової й філософської думки необхідно шукати нові альтернативні (більш прадавні) джерела розуміння історичної дійсності, насамперед, пов'язані з поглибленням у прадавні (міфологічну) думку.

Ключові слова: мислення, початковість європейського мислення, свідомість, думка, філософія, Гайдеггер, Платон, вимір, стародавні греки, сучасність

Стаття надійшла / Article arrived: 01.07.2023

Схвалено до друку / Accepted: 31.08.2023

Актуальність та постановка питання.

Уже давно пішов з життя найбільший філософ сучасності М. Гайдеггер. Але чи просунулося після його пошуків європейське мислення вперед, або ж, як затверджував німецький філософ, воно вже більше двох тисяч років тупцює на місці. У чому причина того, що класичне європейське мислення не може впоратися із сучасними антропологічними відкриттями? Багато мислителів зараз класичний ефект європейського мислення називають логоцентричністю або метафізикою. І один з перших, хто виявив цю парадигму (проблему) класичного європейського мислення був саме М. Гайдеггер, який висвітлює цю проблему буття мислення й спробував розібратися в ній, повернувшись до джерел європейської філософії.

Багато європейських мислителів XX в., слідом за М. Гайдеггером і його вчителями Фр. Ніцше й Е. Гуссерлем, намагалися розкрити сутність цього феномена: феноменологі Е. Гуссерль і його учні, антропологі – М. Шелер і Г. Плеснер, психоаналітики – З. Фройд, К.-Г. Юнг, Ж. Лакан та ін., екзистенціалісти – К. Ясперс, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, М. Мерло-Понти та ін., структуралісти К. Леви-Строс, М. Фуко, Р. Барт, Ю. Кристева, постструктуралісти – Ж. Дерріда, Ж. Делез, Ф. Гваттарі, Ж. Бодріяр, А. Бадью й ін., однак, усі вони, в кінцевому рахунку, ішли по тому ж шляху мислення, що й М. Гайдеггер. Глибинний аналіз джерел західноєвропейського мислення, початий німецьким екзистенціальним мислителем, привів його до глибин людського мислення, виявленим ще стародавніми греками. Однак уважні критики творчості німецького екзистенціального мислителя – F. J. Gonzalez (2009) і T. Sheehan (2015) – виявили протиріччя в сприйнятті М. Гайдеггером споконвічного мислення стародавніх греків, тобто внесли корекцію в розуміння досліджуваного феномена мислення греків. Аналіз чистоти європейської метафізичної й сучасної свідомості був проведений у наших більш ранніх роботах (Okogokov, 2022b; 2022a).

У чому ж помилки мислення стародавніх греків і М. Гайдеггера, чому в пошуках відповіді на запитання про метафізичності європейського мислення М. Гайдеггер звернувся до споконвічних європейських мислителів, ми й спробуємо розібратися в даній статті.

Мета статті полягає у тому, щоб, поринувши у глибини первісної свідомості (за рецептом багатьох представників некласичної філософії), виявити протиріччя європейської свідомості (у її джерел) у давньогрецькій думці й спробувати показати ресурси міфологічного мислення щодо подолання цих протиріч.

Результати дослідження.

Спочатку ранній М. Гайдеггер, при підготовці лекцій про Платона й Аристотелеві, прочитаних їм

відповідно в 1922 і 1925 рр., намагався розібратися слідом за греками, як у принципі дане людині суще, тобто знайти відповідь на споконвічне питання філософського мислення, як можливе буття сущого. Для цього він самим уважним образом прагнув зрозуміти спосіб мислення стародавніх греків, щоб "почути" той первинний момент уловлювання людиною сущого, з якого починається мислення як таке. Буття для Гайдеггера навіть у цих ранніх лекціях є лише тою керівною ниткою, яка веде до дійсного (чистому (Okogokov, 2022b)) мисленню, тем фактором, без якого пізнавати мислення неможливе. На його думку, це добре розуміли ранні греки.

Але, озброєний новою феноменологічною методологією Гуссерля, він спробував просканувати грецьку думку у феноменологічному світлі, і знаходить феноменологічні мотиви в Аристотеля. Тому, як затверджує Ф. Гонзалес, усі інші навчання, Гайдеггер просіває крізь сито аристотелівської думки (Gonzales, 2009), і знаходить у такому підході, що изначальність європейського мислення належить зовсім не Платону й Аристотелеві, а досократикам Анаксимандру, Геракліту й Пармениду. У цьому Ф. Гонзалес бачить той вирішальний крок, який зробив Гайдеггер у розумінні грецького й сучасного мислення.

Звідси зрозуміло, що джерела пробудження думки раннього Гайдеггера пов'язані з новим прочитанням стародавніх греків. Використовуючи феноменологію, філософію життя й неокантіанське підхід і опираючись на глибоке знання давньогрецької мови, він проводить сучасний аналіз навчань греків і, насамперед, тих, з кого, на його думку, на той година, починається шлях європейського мислення (із Платона й Аристотеля). Однак тепер уже відповідно до позиції стародавніх греків йому важливо знайти натуралістичне пояснення феноменологічних вишукувань свого вчителя Гуссерля й, навпаки, з феноменологічних позицій спробувати витлумачити навчання стародавніх греків (спочатку, Платона й Аристотеля).

З таких позицій Гайдеггер уважно розбирає всі можливі підходи стародавніх греків до аналізу буття й мислення. Насамперед, це діалектичний підхід. Як пише Ф. Гонзалес, "хоча діалектика – це *λεγεσθα*, мова, вона прагне бути чимсь більшим. Її ціль полягає в тому, щоб розкрити самі речі, про яких вона говорить, побачити ці речі в "чистому баченні", незаплямованому тенденціями, що приховують, що спотворюють і, *λογος*. Грецьке слово, що позначає це "чисте бачення" без *λογος*, – *voelv*. Таким чином, Гайдеггер пише: "*διαλεγεσθαι*, отже, має неминучу тенденцію до *voelv*, баченню. Ця характеристика діалектики як "у шляху" сама по собі вірна думки Платона... Ми одержимо деяка виставу про те, що коштує за гайдеггерівською критикою Платона, якщо ми розглянемо розрізнені коментарі про

діалектика в більш ранньому курсі, *Grundprobleme der Phanomenologie* (WS 1919-20)... Загальний висновок, який проходить через ці коментарі, полягає в тому, що необхідно зберігати відмінність між *Anschauung* (думкою), за допомогою якого явище спочатку дається, і *Ausdruck* (вираженням), за допомогою якого воно згодом виражається в поняттях. Помилка діалектики полягає в тому, що вона змішує ці дві речі..., і вважається, що вона через свої поняття визначає явище, і тим самим нічого не визнає даним. Феноменологія уникає цієї помилки, обмежуючи діалектикові *Ausdruck*, або вираженням" (Gonzales, 2009, pp. 24-25). Гайдеггер, що володіє феноменологічним підходом, чітко розуміє помилку класичної діалектики, внаслідок яких приватний мислитель може видавати своя думка за загальне.

Поглибившись у гайдеггерівський аналіз стародавніх греків, Ф. Гонзалес доводить до нас переваги феноменологічного підходу: "Гайдеггер інтерпретує тут цей принцип як фундаментальна вимога феноменології відвести погляд від усіх точок зору. "Феноменологія - це філософія відсутності точки зору... Діалектика, навпаки, ніколи не буває вільна від точок зору, тому що все, що вона може зробити, це протиставити одну прийнятну точку зору іншій" (Gonzales, 2009, p. 25). Більше того, і сучасну діалектику гегельянців "Гайдеггер у більш пізньому курсі класифікує як "платонізм варварів": "варварський", тому що (у ній) відсутні справжнє коріння думки Платона" (Gonzales, 2009, p. 27). Помилки діалектичного мислення - одна із причин, по якій пізній Гайдеггер, в остаточному підсумку, так і не вертається до Платона.

Дивно, але в зіткненні феноменологічної думки Гуссерля й натуралістичної й пізніше виявленої діалектичної думки стародавніх греків Гайдеггера не влаштували обидві позиції. Він шукав умови, які дозволяють феномену стати надбанням свідомості в стародавніх греків, і в той же час на підставі навчання стародавніх греків розумів, що сама свідомість не може бути умовою свого власного існування, на чому наполягав його вчитель Гуссерль, який все більш заводив своє вчення в русло соліпсизму. У такому змісті Гайдеггера, насамперед, не влаштувала трансцендентальна феноменологія Гуссерля, у якій він бачив елементи штучного нав'язування свідомості самоочевидності (першоосновності). Як уважає Ф. Гонзалес, міркування Гайдеггера про Платона й про греків взагалі невіддільні від його власного спрямованого в майбутнє мислення; або, за словами самого Гайдеггера, його міркування про "перший початок" західної філософії невіддільно від його спроби мислити "інший початок" і навіть рівносильне їй. Коротше кажучи, не можна провести відмінність між Гайдеггером-тлумачем прадавніх текстів і Гайдеггером-сучасним мислителем (Gonzales, 2009, p. 16). Гайдеггер намагається об'єднати природний

(а може бути, і божественний, світлоносний) дарунок людини, відкритий стародавніми греками, із сучасними феноменологічними вишукуваннями, що дозволяють цілком науково (у дусі європейців), я б навіть сказав атеїстичному дусі, глянути на буття мислення людини.

Тільки сполучення різних підходів змусило Гайдеггера шукати вихід у новому вимірі, який спочатку йому вдалося екзистенціальним.

У пошуках тієї первинної субстанції, яка розкриває людську свідомість, він у самий ранній період творчості шукає початок мислення в герменевтиці фактичності й життєположенні й трохи пізніше в роботі "Буття й час" в *Dasien* або екзистенціальних техніках розуміння буття, що долають вузькість категоріально-логічного охоплення буття (і в остаточному підсумку, самого мислення). Мир людини тепер розкривається не тільки в логосному, як невірно витлумачили послідовники ранніх греків (досократиків) у дусі Платона й Аристотеля, але й в екзистенціальному світлі мислення. Причому буття в цьому вимірі, з погляду Гайдеггера, відкривається людині по велінню самого буття (чому таке буття відрізняється від класичного розуміння бога). Недарма Гайдеггер відзначав, що "у всій метафізиці, від Платона до Ніцше, панує теологічний момент, тому що в якості причини миру неодмінно мислиться "божественне"" (Heidegger, 1979). Звідси лише крок до *Dasien*-терапії, яку розробив послідовник Гайдеггера Бінсвангер.

Схожу тенденцію розвитку думки Гайдеггера виявляє ще один дуже уважний американський дослідник його творчості Т. Шихан, який намагається розшифрувати слідом за німецьким екзистенціальним мислителем симптоми ранньогрецького мислення, що вказують на них природність і істинність (Sheehan, 2015).

Опираючись на нові парадигми сучасної філософії, ми спостерігаємо загальну тенденцію сучасної думки: по-перше, повернутися слідом за Гайдеггером до справжнього (по можливості, автентичному) прочитанню навчань стародавніх греків, тобто провести деструктивний аналіз усього класичного (метафізичного) мислення й інтерпретувати його в такому світлі, щоб розкрилася головна мета грецького мислення - осмислення того, як суще як таке стає надбанням людської свідомості. По-друге, разом з послідовниками й критиками Гайдеггера (наприклад, Ф. Гонзалесом і Т. Шиханом) виявити розбіжність думки греків і думки Гайдеггера, тому що ці постметафізичні мислителі віднесли досить скептично до основного висновку (заповіту) Гайдеггера, тому вердикту щодо європейської думки, який був даний у його останній роботі "Що зветься мисленням?": "...заклине мислити в наш сумнівний час є те, що ми ще не мислимо" (Heidegger, 1968, p. 47). Тобто вони, як і в А. Бадью (див. його роботу

"Маніфест філософії" (Badiou, 1992)), поставили постгайдеггерівські питання: можна чи незважаючи на настільки критичні зауваження Гайдеггера, урятувати європейську думку, філософію й культуру, опираючись на вже наявну, добре розроблену й усім зрозумілу європейську (класичну) думку, насамперед, думка стародавніх греків.

Але отут і стало з'ясовуватися, що, з одного боку, думка стародавніх греків не настільки прозора, як уважала класична культура, з іншого боку, вона невірно витлумачена послідовниками, точніше навіть, підмінена або озвнішнена (як писав М. Гайдеггер у роботі "Основні поняття метафізики" (Heidegger, 1983)) і, із третьої - наслідку такої підміни фундаментальним образом позначаються на стані стагнації сучасної культури. Із цього приводу Т. Шихан писав, що "уже до 1935 року він (Гайдеггер) "зрозумів, що все це спустошення в остаточному підсумку було зв'язано тільки з одним: довгим і пагубним ігноруванням Заходом схованого очищення, самої сутності людину й джерела всіх змістів. Він побачив, що економічне, соціальне й духовне руйнування століття було наслідком нашого забуття тієї глибини, з якої істотно завжди приходить і вертається до людей, примушує їх до переваги й дозволяти їм діяти на основі рангу... (на відміну від) натиску того, що агресивно руйнує всі чини й усе таке є миро- духовним. З Результатом є катастрофа, яку ми переживаємо сьогодні" (Sheehan, 2015, p. 282). Фактично, Гайдеггер, як і Шпенглер, виявив границі існування західної культури й усвідомив, що ми перебуваємо на цій границі (заходу Європи) і необхідне відновлення культури й духу. Звідси й песимістичні нотки в міркуваннях послідовників німецького мислителя постмодерністів (типу, кінець мислення, кінець читача, кінець філософії й т.п.). Правда, Гайдеггер спочатку джерелом відновлення порахував німецький фашизм. Але сучасна культура XXI в. виявила помилковість такого роду висновків. Класичний запас філософської енергії культури перестав будити думку, консерватизм завжди шукає ресурсів в (уже устояному) минулому, сучасний лібералізм більш не сприяє процвітанню суспільства. Ми знову коштуємо перед споконвічним питанням - що робити? І пробуджуючого думку джерела поки виявити не можемо.

Хоча й сам Гайдеггер, незважаючи на свій досить стійкий атеїзм, звертався до ідеї душі й бога, але тільки в контексті вічного сущого або природи, тому що й боги, не тільки люди, повинні десь існувати (у цих твердженнях сильні мотиви даосизму). Грунтуючись на навчанні Гельдерліна про природу, Гайдеггер пише: "Відмова в бутті стосовно "богів" означає насамперед тільки лише наступне: буття не варто "над" богами; але й "боги" також не коштують "над" буттям" (Heidegger, 2020, p. 537). Німецький мислитель уже відчуває себе живучим у

постніцшеанську епоху, у тому вимірі (початку), у якому "боги" умерли або, у всякому разі, по Вагнеру, пішли, покинули нашу Землю. У такому новому вимірі, який Гайдеггер називає другим початком, він знаходить, що "якщо буття є потребою Бога, якщо саме буття знаходить свою істину лише в продумуванні і якщо це мислення є філософія (в іншому початку), те "боги" потребують буттєво-історичному мисленні, а значить у філософії" (Heidegger, 2020, pp. 537-538). Ну і як це розуміти, коли великий мислитель зводить божественне (релігійне, священне) початок до філософського? Відповідь Гайдеггера простий: "Буттєво-історичне мислення перебуває поза рамками будь-якої теології й навіть не знає ніякого атеїзму в змісті "світогляду" або якось інакше оформленого навчання" (Heidegger, 2020, p. 538). По цьому рецепту, немає ні людей, ні богів, які не мислять буттєво-онтологічно. Іншими словами, у якому б вимірі вони не перебували скрізь є присутнім і буття, і історичне мислення. Однак чи є таке мислення логічним? Отут Гайдеггер дає негативна відповідь: "...це є одним із самих найбільших забобонів західної філософії: мислення повинне бути логічним, тобто повинне бути визначене розраховуючи на висловлення... Сама логіка щодо сутнісної підстави істини буття є видимість, але видимість необхідна" (Heidegger, 2020, pp. 564-565). Логічне мислення для Гайдеггера є мисленням першого початку (логосним мисленням). "Інший початок, початок буттєво-історичного мислення" (Heidegger 2020, p. 592). Цей умовивід Гайдеггера 30-х років у його роботі "До філософії (про подію)", роботі, що представляє завершення історико-подієвого розуміння буття. Однак надалі німецького мислителя не задовольнить і таке тлумачення буття, і він знову вертається до стародавніх греків, щоб відшукати в них шлях онтологічного обґрунтування мислення.

Отже, Гайдеггер, як і греки, знову коштує (як і в ранніх лекціях про Платона й Аристотелеві) перед складною проблемою іменування того, що розкриває буття сущого свідомості. Коли із цього приводу, пише Т. Шихан, його запитали, "чому ви відразу ж не назвали своїм іменем те, що шукали як "значення Sein"? на своєму шляху крізь сутність часу? Гайдеггер (відповів): Як я можу дати ім'я тому, що я усе ще шукаю? знайти це буде залежати від присвоєння йому слова, яке назве його. (Питання): Тоді нам доведеться терпіти виниклу плутанину. І дійсно, протягом приблизно вісімдесяти років читачі Гайдеггера повинні були терпіти лавину плутанини (пошуки плутанини, як я сподіваюся показати) у спробах з'ясувати, що саме Гайдеггер мав на увазі під Sein і родинними йому термінами (Sheehan 2015: 5). Тому що сучасні, та й класичні, терміни "буття" і "істина" точно не відповідають тем змістам, які ховалися за цими іменами в стародавніх греків. Сучасний Гайдеггер шукав у стародавніх

греків те, що відкриває суще для мислення. Він уже добре розумів, що однозначної відповіді на це питання немає. Наприклад, у своїх лекціях 1943-1944 рр. (присвячених Геракліту) Гайдеггер так витлумачує свою відповідь на це питання: (у мисленні Геракліта) "царює близькість до богів... Артеміда є зі смолоскипами в обох руках. Її називають фюсфрос, тобто "світлоносний"; суть світла (φῶς, φῶς) - це та ясність, яка насамперед дає чомусь з'явитися й у такий спосіб вийти із прихованого в неприховане. Однак так само істота фюсис (φύσις) виражається в сходженні й саморозкритті в розкриті й прояснені... Ми називаємо це одним, ще не до кінця продуманим словом "просвіт" (Lichtung). Просвіт у змісті, що проясняє, розкриває приховання є споконвічна прихована істота того, що йменується грецьким словом ἀλήθεια" (Heidegger 1979, p. 35). Це тільки одна з конотацій найголовнішого (якщо не основного) грецького філософського терміна ἀλήθεια (істина). Звідси зрозуміло, як важко Гайдеггеру (і будь-якому сучасному мислителю) добратися до змісту справжнього значення слів греків. З такого роду складностей і складається наступна заплутаність (озовнішнення або навіть підміна) європейського мислення. Платон і Аристотель лише трохи спростили зміст цієї заплутаності й разом з тим, як зрозумів Гайдеггер, уже вони підмінили справжній споконвічний зміст базових термінів (таких як істина й буття). Зокрема, ἀλήθεια (істина) в Аристотеля перетворилася в "відповідність" і "правильність", що докорінно змінило хід наступної європейської думки й перетворило її із природної, природної (натуралістичної й первозданної) у метафізичну (дану й інтерпретовану, що веде від природності й дійсності самим мисленням), так сказати підіграну під пошук першооснов буття й мислення.

Усвідомивши це вже в найперших лекціях 20-х рр., Гайдеггер протягом усього творчості болісно шукає зрозумілу сучасникам заміну змісту того, що він почув у греків. І, як затверджую Ф. Гонзалес і Т. Шихан, не знаходить її. Більше того, як і в попередній класичній культурі, знову вільно підмінює ці змісти. Але ж Гайдеггер був одним з найкращих фахівців з філософії стародавніх греків у XX в. Європейська думка знову, у тому числі й у роботах Ф. Гонзалеса й Т. Шихана, очевидно, тих, хто найбільше точно розкрив діалог Гайдеггера зі стародавніми греками, так і не знайшла адекватні для характеристики мислення змісти. Як же важко логосному мисленню знайти шлях до справжнього розкриття змістів людського мислення, адже воно в області логосної системи понять відразу розпадається на діалектичні фрагменти, тобто веде нас до метафізики від Платона до Ніцше. Правда Гайдеггер і отут знаходить виправдання логосному європейському мисленню. Як пише Ф. Гонзалес, у тексті з курсу 1937-1938 років "Гайдеггер формулює своє судження про греків у такий спосіб:

"Те, що грецькі мислителі випробували (erfahren) непотаємність сущого, незаперечно (оскільки вони могли характеризувати істину як правильність тільки обґрунтовуючи його в цій непотаємності, як доводить Гайдеггер раніше по ходу справи) (Gonzales, 2009, p. 144). Іншими словами, шлях логіки, по Гайдеггеру, це неправильна, але необхідний щабель у розвитку будь-якого мислення.

Але навіть ранній Гайдеггер розумів, що потрібно вибратися із цієї логосної взаємопорукі понять і зісковзнув на стежку герменевтики фактичності (здорового глузду), ту стежку, яка надалі приводить його вчителя Гуссерля до життєвого миру. Але герменевтика, як показали Г. Гадамер, П. Рікер і ін., завжди опирається на попередню традицію й, тим самим, лише розвертає нас у коло "вічного повернення" (суть якого побачив Ніцше). Гайдеггер зі своєю тонким чуттям глибин мислення (ледве чи не природною інтуїцією) відразу зрозумів нездатність герменевтики розв'язати прадавні проблеми мислення й розвернувся у бік екзистенціальної філософії, а герменевтичний підхід підхопив його учень Г. Гадамер.

Ледве раніше Гайдеггер зрозумів нездатність діалектичного мислення вирішувати фундаментальні проблеми філософії. Виявивши нове джерело мислення й буття, Гайдеггер, написавши геніальний добуток по новій екзистенціальній (фундаментально-онтологічній) методології ("Буття й час", пошук буття з обрину часу), але швидко зрозумів, що ситуацію зі стародавніми греками екзистенціальна філософія, по суті, так само не рятує, і Dasein-терапія наближає нас до глибин людської психіки, але не дає ясного сенсу існування, як, втім, і ясного розуміння часу. Давши ім'я своїй знахідці - "буття" і попутно показавши, що класична культура, фактично, не знала, що ховається за цим іменем, Гайдеггер відправився в подальше плавання по хвилях європейської думки (назвавши цей шлях мислення деструкцією), щоб добратися до її джерел, розробивши вже історико-онтологічний підхід і наблизив свою глибинну оптику до справжнього прочитання поняття "істина" у стародавніх греків. У цій місці Гайдеггер звертає з уторованого шляху європейської культури, орієнтованої на Платона й Аристотеля, і здійснює різкий розворот до більш ранньої європейської думки, до споконвічних (більш раннім) мислителів (Анаксимандру, Геракліту й Пармениду). При цьому його робота "До філософії (про подію)" - лише ще одна фундаментальна спроба призупинити біг європейської логосної думки й спробувати зрозуміти, який зміст проміжку між першим (метафізичним) і другим (сучасним) початками мислення, з обліком того, що перший фундаментальний крок - екзистенціальний - їм уже зроблений, і він не привів до порятунку європейської думки (антропологія так і залишилася мрячною наукою, а відкрите ім'я "буття"

не дозволило поставлені ще греками проблеми). Після цього Гайдеггер, зневірившись у можливостях сучасного мислення, більш не намагався намацати контури нової свідомості й знову повернувся до корінь споконвічного мислення, тобто шукав притулок у стародавніх греків, тільки на більш ранньому етапі (минаючи Платона, Аристотеля й навіть Сократа).

Внаслідок цього складного шляху від аналізу логосності й діалектики стародавніх греків до екзистенціальної філософії й "філософії із ситуації" і далі до самої ранньої давньогрецької думки, Гайдеггер почув свій вирок сучасній культурі: сучасна думка не в змозі розв'язати ті проблеми, які виникли ще в Прадавній Греції, європейці так і не навчилися мислити.

Висновки.

Як виражалися сучасні онтологи, Сократ зробив крок назад стосовно мислення досократиків, а Платон і Аристотель - ще один крок назад. Наступна європейська культура, оберталася в колі цих кроків, так і не змогла порвати з узами метафізичного й логосного мислення. Гайдеггер же у своєму екзистенціальному мисленні зробив ще один крок назад стосовно Платона й Аристотелеві, але й цей екзистенціальний крок лише виявився одним з багатьох і не спас ситуацію, що обґрунтовано показали учні німецького мислителя А. Камю й Ж.-П. Сартр. Потім Гайдеггер зробив ще один півкрок - історико-онтологічний (або підключив ситуаційний підхід) у роботі "До філософії (із ситуації)", але й отут йому не вистачило аргументів ні для обґрунтування істини, ні для обґрунтування буття, ні для обґрунтування філософії. Розчарувавшись у сучасних проектах порятунку, Гайдеггер знову повернувся до стародавніх греків, тільки більш ранніх, чому Платон і Аристотель, як йому видалося, споконвічним.

Досліджуючи фундаментально-онтологічно вчення споконвічних мислителів, Гайдеггер на заході своєї діяльності раптом усвідомив, що європейська філософія не в змозі вибратися з того тупика, у який її завели стародавні греки, а точніше, погано продумана, зовнішня (логосна або логічна) їх інтерпретація послідовниками.

І ситуацію не врятувало навіть нове (євангельське) християнство. Християнські мислителі встали на шлях важливості сакральної, як виразився Р.Жирар, миметичної, жертви, для "стійкості" європейської цивілізації, але не врахували її історичний характер. Енергія сакральної жертви виснажилася до XX століття й уже не рятує європейське мислення. Тому тонко розуміючий ество європейської культури Гайдеггер нехай і болісно, але швидко відійшов від християнства наприкінці десятих років і почав шукати інші шляхи - герменевтичний, темпоральний, екзистенціальний, націоналістичний (якщо не сказати, нацистський), історико-онтологічний, деструктивний (рух до изначальности), але на всіх цих шляхах його

потужну думку осяглося розчарування. Цей розпач тонкий мислення, що почуває природу, філософа, який перебрав усі відомі йому й навіть винайдені їм шляхи, але так і не знайшов притулки для дозволу проблем буття мислення (і істини).

Після історичного повороту в розумінні буття Гайдеггер переходить до пошуку изначальности мислення стародавніх греків і розвертається в напрямку до споконвічних мислителів (Анаксимандру, Геракліту й Пармениду). Як затверджує Ф. Гонзалес, Гайдеггер 40-х - 50-х років прагне ще раз перепрочести платонівського "Софіста", але, фактично, споконвічні мислителі закривають собою образ Платона й ведуть Гайдеггера до більш ранніх джерел європейського мислення.

Що ж перешкодило Гайдеггеру знову зустрітися із Платоном? Чому він так критично настроєний щодо європейського мислення? Відповіді, по суті, немає. Шлях до бога й людській душі закривається в нього натурфілософським атеїзмом. А справа буття виявляється недостатнім без нового розуміння мислення, без мислення в новому вимірі (початку) буття не зорієнтується. І тому що логосний шлях уже закривається, німецький мислитель перестає розуміти, із чого починається мислення. Заповіт Гайдеггера лише кличе в нове мислення, але не показує шлях до нього. У цьому трагедія Гайдеггера й усієї сучасної європейської культури. Європейські мислителі не бачать виходу, тому що класичні категорії перестали працювати в нашому вимірі культури, екзистенціали вичерпали екзистенціальний шлях, християнська культура намагається повернути нас до євангельського Христа (К. Барт, П. Тілліх і ін.), однак, схоже, євангельський логос Філона теж перестав оновлювати мислення. Іншого типу мислення європейська культура не знає.

Тому пізній Гайдеггер робить ще одну спробу й вертається до Ніцше з його заходом європейського мислення (образ "пустеля росте"). Далі тільки заповіт Гайдеггера.

Однак судячи з останнього добутку "Що зветься мисленням?", заповіту Гайдеггера, - деструкційна спроба розпізнати "дух мислення" там у джерел європейського мислення, де суще ще стикається природно з мисленням, також закінчилася невдало.

Великий Гайдеггер не впорався із сучасністю, але не впорався й зі стародавніми греками. А далі його на цьому шляху ніхто із сучасних мислителів і не перебував. Хіба що Ф. Гонзалес і Т. Шихан спробували розшифрувати невдачі видатного німецького мислителя. Але й вони лише розкрили складності розуміння Гайдеггером стародавніх греків і не вказали вихід зі сложившоїся ситуації мислення.

Єдиний шлях, від якого протягом усього свого життя відвертався Гайдеггер, але який, по його ж словах в інтерв'ю з японським журналістом, був

йому дуже близький, - це східний. У силу одному Гайдеггеру відомих причин він так і не пішов по китайському й індійському шляхові. Хто знає, який потенціал цей східний шлях міг би принести

Гайдеггеру й усьому сучасному європейському мисленню. Творчість найглибшого сучасного філософа М. Гайдеггера показало, що класичні шляхи підтримки європейського мислення виснажилися.

REFERENCES

- Badiou, A. (1992). *Manifesto For Philosophy: followed by two essays*. Albany: State University of New York Press.
- Gonzales, F. (2009). *Plato and Heidegger: a Question of Dialogue*. The Pennsylvania State University Press, University Park.
- Heidegger, M. (1968). *What is called thinking?* (J. Glenn Gray, trans.) New York, Evanstone, London. Harper & Row, Publishers. 244 p.
- Heidegger, M. (1979). *Heraklit*. Frankfurt Am Main: Vittorio Klosterman.
- Heidegger, M. (1983). *Grundbegriffe der Metaphysik*. Frankfurt Am Main: Vittorio Klosterman.
- Heidegger, M. (2020). *To philosophy (On the event)*. Gaidar Institute Publishing House.
- Okorokov, V. (2022a). On the Purity of European Consciousness and the Limits of Being-Time in the Existential Anthropology of the Late M. Heidegger. *Philosophy and Cosmology*, (29), 88-115. Retrieved from http://ispcjournal.org/journals/2022/02/PhC_29_Okorokov.pdf
- Okorokov, Viktor. (2022b). On the purity of European consciousness in the existential anthropology of early M. Heidegger. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, (21), 137-150. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i21.260495>
- Sheehan, T. (2015). *Making Sense of Heidegger: A Paradigm Shift*. London, New York: Rowman & Littlefield.